

NAUJUMAS IR INDIVIDUALIOS SAVYBĖS – DIZAINO TEISINĖS APSAUGOS SĄLYGOS (KAI KURIE TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI)

Doktorantė Irida Žibūdienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas ckk@mruni.lt

Pateikta 2004 m. spalio 13 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 26 d.

Pagrindinės sąvokos: naujumas, individualios savybės, prieinamumas visuomenei.

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjami aktualūs ir diskutuoti su dizaino teisinės apsaugos sąlygomis – naujumu ir individualiomis savybėmis – susiję klausimai remiantis Lietuvos Respublikos dizaino įstatymu (toliau – įstatymas) [1], tarptautinėmis sutartimis [5] ir Europos Sąjungos teisės aktais [7; 8], taip pat teismų praktika, užsienio valstybių teisės doktrina ir teisės aktais. Tai ypač aktualu Lietuvai, nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapusiai Europos Sąjungos nare. Šiame straipsnyje analizuojami su dizaino teisinės apsaugos sąlygomis susiję klausimai: tapatus dizainas bei esminių ir neesminių dizaino savybių turinys; dizaino naujumo tikrinimo momentas; dizaino prieinamumas visuomenei ir dizaino naujumą paneigiantys šaltiniai; ar reikia nustatyti konkrečius asmenis, susipažinusius su dizainu, siekiant konstatuoti dizaino prieinamumą visuomenei; problematika, susijusi su viena iš išimčių, kai dizainas nelaikomas prieinamu visuomenei; „informuoto vartotojo“ sąvoka. Turint omenyje tai, kad anksčiau Lietuvos teisės aktuose [1; 2] buvo įtvirtintas lokalaus naujumo kriterijus, o pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą [3] – pasaulinio naujumo kriterijus, straipsnyje pateikiamas išsamus vertinimas remiantis abiem iš jų – galiojusiu anksčiau ir galiojančiu dabar – dizaino naujumo kriterijais. Taip pat analizuojamas Europos Bendrijos dizaino ir nacionalinio dizaino santykis, galimų konfliktinių situacijų sprendimo būdai.

I ž a n g a

Sutarties „Dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba“ (TRIPS sutartis) 4 skyriaus 25 straipsnyje nustatyta, kad „valstybės narės numato apsaugą tokiam nepriklausomai sukurtamam pramoniniam dizainui, kuris yra naujas arba originalus“¹. Taigi nustatomos dizaino teisinės apsaugos sąlygos – naujumas arba originalumas, o teisinė apsauga suteikiama tik šias sąlygas atitinkantiems dizainams.

Taigi tam, kad dizainas taptų saugomu pramoninės nuosavybės objektu, neužtenka vien atitikti dizaino sąvokoje išvardytus požymius (įstatymo 2 str. 1 d.). Tam, kad įgytą teisinę apsaugą, dizainas turi atitikti nustatytas dizaino teisinės apsaugos sąlygas. Lietuvoje tokios sąlygos yra dizaino naujumas ir individualios savybės (įstatymo 4 str. 2 d.). Tokios pačios dizaino teisinės apsaugos sąlygos

¹ Lietuvos Respublikos Seimas TRIPS sutartį ratifikavo 2001 m. balandžio 24 d. įstatymu Nr. IX–292 (Žin., 2001, Nr. 46-1619).

nustatytos ir Estijoje [9], Danijoje [10], Suomijoje [11] pagal Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius dizainą, kaip pramoninės nuosavybės objektą, ir jo apsaugą [7; 8].

Šio tyrimo tikslas – nustatyti ir atskleisti aktualius ir diskutuotinus probleminius klausimus, susijusius su dizaino teisinės apsaugos sąlygų – naujumo ir individualių savybių – turiniu ir pasiūlyti galimus traktavimo bei/arba sprendimo variantus. Tyrimo objektas – dizaino teisinės apsaugos sąlygų – naujumo ir individualių savybių – turinys.

Atliekant tyrimą taikyti lyginamosios analizės, istorinis, bendras mokslinio pažinimo, loginis, apibendrinimo metodai. Lietuvoje atsiradus savarankiškam dizaino teisiniam reglamentavimui [10], straipsnyje nagrinėjami klausimai iki šiol nebuvo išsamiai analizuojami. Paminėtina detalesnė L. Kučinsko studija, kurioje nagrinėjami kai kurie dizaino teisinės apsaugos klausimai, tačiau ji rėmėsi ankstesniu pramoninio dizaino teisiniu reglamentavimu [13].

1. Naujumas – dizaino teisinės apsaugos sąlyga

Viena iš dizaino teisinės apsaugos sąlygų, būtinų tam, kad dizainui būtų taikoma teisinė apsauga, yra naujumas. Pagal įstatymo 5 straipsnį dizainas yra naujas, jeigu joks kitas tapatus dizainas iki paraiškos padavimo datos (kai prašoma prioriteto, – iki prioriteto datos) nebuvo prieinamas visuomenei [2].

Dizaino naujumą sunku formaliai apibrėžti, todėl daugeliu atvejų tai subjektyvu. Vertinant dizaino naujumą, omenyje reikia turėti du dizaino aspektus: pirma, reikia nustatyti, su kokiais šaltiniais turi būti lyginamas dizainas, antra, kas turi būti lyginama, t. y. kokias dizaino savybes reikia lyginti su kitais dizainais. Pirmasis aspektas padeda nustatyti formalų dizaino naujumą, o antrasis – nustatyti skirtumus, kurie lėmė dizaino naujumą [13, p. 95]. Be to, vertinant reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ar tai nėra jau įregistruoto dizaino pavyzdžiai, kurie skiriasi vienas nuo kito tik neesminėmis detalėmis ir kuriems yra išduotas arba gali būti išduotas vienas dizaino registracijos liudijimas.

Aptartinas tapataus dizaino, kuris paneigia dizaino naujumą, klausimas. Įstatymas dizainą pripažįsta tapačiu kitam dizainui, jeigu jų savybės skiriasi tik neesminėmis detalėmis, o esminės savybės sutampa (įstatymo 5 str. 2 d.). Taigi norint nustatyti vieno dizaino tapatumą kitam, jau prieinamam visuomenei dizainui, reikia sulyginti jų savybes. Reikia išsiaiškinti, kokios savybės turi būti lyginamos. G. A. Kazačkovos ir A. A. Minajevio nuomone, Rusijos praktikoje išskiriamos šios dizaino savybės, kurios lyginamos: esminių kompozicinių medžiagų sudėtis ir kiekis, elementų forma ir konfiguracija, elementų plastinės charakteristikos, grafinio, spalvinio ir meninio spalvinio pobūdžio sprendimai, medžiaga ir jos faktūra. Šių požymių pagrindu naudojami esminiai estetiški rodikliai: kompozicijos visuma, formos racionalumas, meninis ir informacinis išraiškingumas [14, p. 4]. Mano nuomone, neabejotina, kad ir Lietuvoje turi būti lyginamos savybės, susijusios su dizaino esme, t. y. gaminio arba jo dalies išoriniu vaizdu. Išorinis vaizdas gali būti susijęs su forma, spalvų deriniu, kontūrais, linijomis, tekstūra ir (arba) medžiaga. Taigi naujumas gali pasireikšti naujų elementų buvimu, formos naujumu, kompozicijos elementų išdėstymu, plastiniu sprendimu, spalviniu sprendimu, nauja medžiaga ir pan. Pagal Dizaino registravimo taisyklių [4] 32 punktą dizaino aprašyme turi būti nurodomi artimiausi analogai, jų skirtumai. Todėl manytina, kad jau pačioje paraiškoje dizaino aprašyme bus nurodytos lygintinos dizainų savybės. Nustačius lygintinas dizainų savybes, reikia vertinti šių savybių skirtumą – ar jis esminis ar ne. Tuo atveju, jei dizainų savybės skirsis tik neesminėmis detalėmis – jie bus tapatūs ir registruojamas dizainas nebus pripažįstamas nauju. Taigi svarbu išsiaiškinti, kas vertintina kaip esminės savybės ir neesminės detalės. Nei įstatyme, nei Dizaino registravimo taisyklėse tokio paaiškinimo nėra.

G. A. Kazačkovos ir A. A. Minajevio nuomone, esmine laikoma savybė, kurios buvimas ir skirtumas nulemia pasikeitimus etapuose – konstrukcija – kompozicija – forma – vaizdas, o savybių kombinacija priklauso nuo objekto ypatumų [14, p. 4]. Šiai nuomonei pritaria ir V. O. Kaliačinas [15, p. 236]. Dabartinis įstatymų leidėjas Rusijoje 2003 metais tiesiogiai įtvirtino „esminių savybių“ sąvoką [12], kuriomis pripažįstamos savybės, lemiančios estetinį ir/arba ergonomišką gaminio išorinį vaizdą, iš dalies forma, konfiguracija ir spalvų derinys. Taigi manytina, kad ir Lietuvoje, jeigu pagal dizaino savybes, susijusias su dizaino esme, kuriomis jis skiriasi nuo analogų, galima teigti, kad suformuojamas neabejotinai skirtingas nei egzistuojantis išorinis gaminio vaizdas, tokios savybės galėtų būti laikomos esminėmis savybėmis. Be to, esminės savybės yra tokios savybės, kurios visos būtinos tam, kad būtų sudarytas skirtingas gaminio vaizdas. Taigi galima daryti išvadą, kad neesminėmis detalėmis galėtų būti laikomos tokios detalės, kurios nesudaro gaminio arba jo dalies naujo vaizdo, neišreiškia esmės ir nėra būtinos.

Analizuojant dizaino naujumą, aktualus ir naujumo vertinimo laiko atžvilgiu klausimas. Lietuvoje dizaino naujumas vertinamas dviem laiko momentais – paduodant paraišką arba prašant prioriteto. Prioriteto data yra ankstesnė nei paraiškos padavimo data. Pagal įstatymo 17 straipsnį paraiškos padavimo data laikoma ta diena, kurią Valstybinis patentų biuras gavo tris paraiškos dokumentus: 1) prašymą įregistruoti dizainą ir išduoti dizaino registracijos liudijimą, pasirašytą pareiškėjo arba jo atstovo, 2) dizaino fotografijas arba grafinius vaizdus, 3) dokumentą, patvirtinantį, kad sumokėtas už paraiškos padavimą nustatytas mokestis. Antroji dizaino naujumo vertinimo data – prioriteto data. Prioritetas – tai juridinė priemonė, taikoma dizaino naujumui nustatyti. Prioritetą galima apibūdinti kaip datą, nuo kurios dizainas pripažįstamas nauju, arba dizaino, kaip teisės objekto, sukūrimo datą. Prioriteto kategorija nustatoma galimybė pripažinti konkretų gaminio arba jo dalies vaizdą dizainu, vėliau jam suteikiama apsauga. Literatūroje taip pat randama nuomonė, kad prioritetas nustato teisės turėtoją, t. y. subjektą, ir atsako į klausimą, ar jau egzistuoja teisinės apsaugos objektas [16, p. 7–8]. Prioritetas taip pat nustato dizainerių laikino veikimo ribas [17, p. 4]. Pagal įstatymo 11 straipsnį dizaino prioriteto data nustatoma pagal vieną arba daugiau pirmųjų paraiškų, paduotų valstybėje, kuri yra Paryžiaus konvencijos narė arba Pasaulio prekybos organizacijos narė, tam pačiam dizainui įregistruoti arba jeigu dizainas buvo eksponuojamas tarptautinėje parodoje, kuri, remiantis Konvencija dėl tarptautinių parodų, priimta Paryžiuje 1928 m. lapkričio 22 d. ir paskutinį kartą peržiūrėta 1972 m. lapkričio 30 d., yra oficiali arba pripažinta oficialia tarptautine paroda. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pagrindiniu juridiniu faktu, kai galima pasinaudoti prioriteto data, yra paraiškos padavimas Valstybiniam patentų biurui per šešis mėnesius nuo pirmosios paraiškos arba paraiškų padavimo datos valstybėje, kuri yra Paryžiaus konvencijos narė arba Pasaulio prekybos organizacijos narė, arba nuo pirmojo dizaino eksponavimo tarptautinėje parodoje dienos. Būtent tada vertinamas ir registruoto Bendrijos dizaino naujumas. Šie aptarti momentai aktualūs tuo, kad dizainas įgis teisinę apsaugą, jeigu būtent tais momentais nebus tapatus dizaino, prieinamo visuomenei.

Dar vienas aktualus aptartinas klausimas, susijęs su dizaino naujumu, yra dizaino naujumą paneigiantys šaltiniai ir dizaino naujumo paneigimo momentas. Pagal įstatymo 8 straipsnį dizainas laikomas prieinamu visuomenei, jeigu jis: 1) po registracijos buvo paskelbtas Valstybinio patentų biuro oficialiame biuletenyje arba kitame leidinyje arba eksponuotas parodoje, 2) pateiktas į rinką arba kitu prieinamu visuomenei būdu. Nebaigtinis prieinamumo visuomenei atvejų sąrašas, mano nuomone, atveria plačias galimybes bet kokį atskleidimo būdą priskirti prieinamumui visuomenei, o tai sumažina dizainų, pripažįstamų naujais, įvairovę.

Reikia išsiaiškinti, kokie šaltiniai ir nuo kada paneigia dizaino naujumą, t. y. kada dizainas laikomas prieinamu visuomenei. Pirmas šaltinis – Valstybinio patentų biuro oficialus biuletėnis arba kitas leidinys. Kitu leidiniu galime laikyti laikraštį, žurnalą, knygą, brošiūrą, prekybos katalogą, skelbimą arba kitą išleistą spaudinį. Jie paneigia dizaino naujumą nuo leidinio išleidimo momento. Analizuojant šį naujumą paneigiantį šaltinį, diskutuotinas klausimas, kaip leidinyje turi būti atskleistas dizainas: ar reikia paskelbti gaminio arba jo dalies vaizdą, ar užtenka jo išsamaus aprašymo, pagal kurį dizainas galėtų būti atkurtas, t. y. koks turi būti atskleidimo laipsnis. Kadangi žodinis aprašymas gali lemti esminėmis savybėmis besiskiriančio dizaino sukūrimą, darytina išvada, kad tik žodinio aprašymo neužtenka. Gali kilti klausimas, kaip būtų tuo atveju, jeigu, pavyzdžiui, atitinkamame leidinyje būtų pateiktas detalus gaminio brėžinys, pagal kurį galima visiškai tiksliai atkurti gaminio vaizdą. Manytina, kad tokiu atveju dizaino naujumas būtų paneigtas ir toks detalus gaminio brėžinio paskelbimas būtų rimtas pagrindas dizainą pripažinti prieinamu visuomenei. Analizuojant kitą diskutuotiną klausimą – ar užsienio valstybių leidiniai laikytini naujumą paneigiančiu šaltiniu – darytina išvada, kad tol, kol Lietuvoje buvo nustatytas lokalaus naujumo kriterijus, dizaino naujumas galėjo būti paneigtas tik tuo atveju, jeigu toks leidinys patekdavo į Lietuvą ir su juo buvo galimybė susipažinti visuomenės nariams. Lietuvai perėjus prie pasaulinio naujumo kriterijaus¹, mano nuomone, užsienio valstybių leidiniai priskirtini naujumą paneigiančiam šaltiniui nepaisant to, ar realiai su jais buvo susipažinta, ar ne. Juridinę reikšmę turi teorinė tokio susipažinimo galimybė. Antras šaltinis – dizaino kaip eksponato pristatymas parodoje ir Lietuvoje, ir užsienyje. Jis laikomas naujumą paneigiančiu šaltiniu nuo pirmosios viešojo eksponavimo dienos. Eksponavimą parodoje gali patvirtinti parodos, kurioje buvo eksponuotas dizainas, administracija. Tokioje pažymoje pagal Dizaino registravimo taisykles (Dizaino registravimo taisyklių 59 punktas) turi būti ir dizaino vaizdas, kad nekiltų abejonių dėl dizaino tapatumo. Ši nuostata patvirtina išvadą, padarytą analizuojant pirmąjį naujumą paneigiantį šaltinį, kad dizaino ap-

¹ Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo 1, 2, 5, 8, 9, 10, 16, 17, 21, 36, 37, 38, 39, 42, 46, 47 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo bei papildymo ir įstatymo papildymo 51¹ straipsniu įstatymas (Žin., 2004, Nr. 73-2538), kuris įsigaliojo 2004 m. balandžio 30 d.; 5 straipsnis.

rašymo neužtenka tam, kad dizainas būtų laikomas atskleistu ir prienamam visuomenei, kad reikalingas ir tokio dizaino vaizdas. Trečias šaltinis gali būti dizaino pateikimas į rinką arba atskleidimas visuomenei kitu būdu. Tai gali būti bet kokios žinios, patvirtinančios viešą dizaino naudojimą. Žinoma, šios žinios neturi kelti abejonių dėl dizaino tapatumo. Jis laikomas naujumą paneigiančiu nuo to momento, kai atsiranda galimybė su dizainu susipažinti visuomenės nariams, kai dizainas pateikiamas į rinką arba atskleidžiamas visuomenei kitu būdu bet kurioje pasaulio valstybėje.

Apibendrinant darytina išvada, kad dizaino naujumo paneigimas siejamas su tapataus dizaino prienamumu visuomenei, o įvedus Lietuvoje pasaulinio naujumo kriterijų, dizainas laikomas prienamam visuomenei, kai atskleidžiamas bet kurioje pasaulio valstybėje.

Analizuojant dizaino naujumą, kaip teisinės apsaugos sąlygą, atkreiptinas dėmesys ir į principinę nuostatą pramoninės nuosavybės apsaugos srityje: „kas pirmas laike, tas pirmas ir teisėje“. Ši sąlyga išsamiai aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse, priimtose nagrinėjant bylas, susijusias su prekių ženklų teisine apsauga [22]. Tai sietina su problematikos, kai iki dizaino prienamumo visuomenei momento paduodama paraiška tapačiam dizainui, nes dizaino naujumas, kaip jau buvo aptarta, nustatinėjamas paraiškos padavimo arba prioriteto datoms, sprendimu. Tokiu atveju bus pažeidžiamos trečiųjų asmenų teisės, ir ankstesnio registruoto arba pareikšto registruoti dizaino savininkas, vadovaudamasis įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3 punktu, galės kreiptis dėl vėlesnio tapataus dizaino registracijos pripažinimo negaliojančia. Taigi tapataus dizaino teisinė apsauga bus užtikrinta ankstesnę paraiškos padavimo arba prioriteto datą nurodžiusiam asmeniui.

Pripažįstant dizaino naujumą, nereikalaujama „sukūrimo“ naujumo. Dizainui gali būti panaudotas ir autorių teisių saugomas kūrinys, jeigu gautas autoriaus arba jo teisių perėmėjo sutikimas, kitam asmeniui priklausantis prekių ženklas arba juridinio asmens pavadinimas, gavus to asmens sutikimą. Negavus sutikimo, dizaino registracija gali būti pripažinta negaliojančia (įstatymo 10 str. 1 d. 6 ir 3 punktai). Įvertinus aptartas nuostatas darytina išvada, kad dizaino teisei apsaugai taikoma ne „pirmumo sukūrimui“ kaip autorių teisėje, bet „pirmumo registracijai“ sistema.

Aptartinas dar vienas aktualus klausimas: ar tam, kad dizainas būtų laikomas prienamam visuomenei, reikia nustatyti *konkrečius* asmenis, kuriems atitinkamas dizainas tapo prienamam. Mano nuomone, dizaino paviešinimas jau aptartais įstatyme įtvirtintais būdais reiškia jo prienamumą visuomenei, bet nereikalauja nustatyti konkrečius asmenis, susipažinusius su paviešintuoju dizainu. Tokią išvadą leidžia daryti ir tai, kad įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje ir 8 straipsnyje nurodomas dizaino „prieinamumas visuomenei“, o ne „atitinkamos srities specialistui“, t. y. dizaino paviešinimas turi būti toks, kad su juo galėtų susipažinti *bet kuris* visuomenės narys. Konstatuojant dizaino „prieinamumą visuomenei“ nėra aktualu, kiek žmonių galėjo susipažinti su dizainu, bet aktualu tai, kad bet kuris asmuo, t. y. visuomenės narys, įgijo galimybę susipažinti su dizainu.

Aptartinas ir dar vienas diskutuotinas dalykas, susijęs su dizaino naujumo paneigimu, t. y. viena iš išimčių, kada dizainas, kurio apsaugos prašoma, nelaikomas prienamam visuomenei. Šios išimties esmė yra ta, kad dizainas iki paraiškos padavimo datos, o kai prašoma prioriteto – iki prioriteto datos netapo žinomas Europos Bendrijoje atitinkamos srities specialistui įprastu būdu naudojant dizainą net ir esant įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje išvardytoms aplinkybėms, kurioms esant dizainas laikomas prienamam visuomenei (įstatymo 8 str. 2 d. 1 punktas). Šia nuostata įtvirtinama savotiška išimtis, susiaurinanti įstatyme įtvirtintą „prieinamumo visuomenei“ sąvoką. Tokia įstatymo nuostata gana paini, nes visada yra prielaida, kad net ir atitinkamos srities specialistas ne visada gali viską žinoti. Dėl subjektyvių aplinkybių gali susiklostyti situacija, kai dizainas bus nežinomas atitinkamos srities specialistui. Taip pat norint nesunku rasti atitinkamos srities specialistą, kuris gali nežinoti apie dizainą. Taigi kyla klausimas, kaip ši nuostata bus taikoma praktikoje. Nejaugi netaikysime įstatymo 8 straipsnio 1 dalies, t. y. nelaikysime dizaino prienamam visuomenei, jeigu rasime atitinkamos srities specialistą, kuris nežino apie tokį dizainą? Taip pat neaiški formuluotės nuoroda į aplinkybes „įprastu būdu naudojant dizainą“. Abejonę kelia pastarojo požymio juridinė reikšmė ir jo reikalingumas. Atitinkamos srities specialistas nebūtinai turi naudotis dizainu tam, kad tam tikras dizainas jam taptų žinomas. Be to, analizuojant šias įstatymo nuostatas, praktikoje sunku suvokti atvejus, kai dizainas, pavyzdžiui, po registracijos, paskelbiamas Valstybinio patentų biuro oficialiame biuletenyje, tačiau net ir po tokio skelbimo netampa žinomu atitinkamos srities specialistui, suprantama, atmetus subjektyvaus nežinojimo galimybę. Dar sunkiau įsivaizduoti atvejus, kai atmetus subjektyvią atskiro tos srities specialisto galimybę nežinoti apie dizainą, jis yra nežinomas visiems atitinkamos srities specialistams. Kol kas nėra teismų praktikos šiuo klausimu, todėl sunku komentuoti įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrįstumą. Tačiau akivaizdu, kad įstatyme įtvirtinus šią normą susiaurinama „dizaino prienamumo visuomenei“ sąvoka, nes neužtenka tik įstatymo 8 straipsnio 1 dalies punkte išvardytų aplinkybių, kad di-

zainas būtų laikomas prieinamu visuomenei. Net ir esant šioms aplinkybėms dizainas nebus laikomas prieinamu visuomenei, jeigu netaps žinomas Europos Bendrijoje atitinkamos srities specialistui įprastu būdu naudojant dizainą. Taigi taip susiaurinus „prieinamumo visuomenei“ sąvoką, išplečiama nebuvimo „prieinamam visuomenei“ sąvoka, kuri yra svarbi siekiant pripažinti dizaino naujumą. Įtvirtinus šią išimtį, dizainas įgyja daugiau galimybių atitikti naujumo sąlygą, ir į teisinę apsaugą gali pretenduoti toks dizainas, kuris, nors ir paskelbtas Valstybinio patentų biuro oficialiame biuletenyje arba kitame leidinyje, arba eksponuotas parodoje, arba pateiktas į rinką, arba atskleistas visuomenei kitu būdu, netapo žinomas atitinkamos srities specialistui. Taip pat darytina išvada, kad šią įstatymo nuostatą reikėtų traktuoti plačiau – ne kaip netapimą žinomam atitinkamos srities specialistui, bet atitinkamos srities specialistų sluoksniui, taip atmetant subjektyvaus nežinojimo galimybę. Taip pat manytina, kad ir praktikoje vieno tokio nežinančio specialisto radimas automatiškai neleis traktuoti dizaino kaip neprieinamo visuomenei. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ši nuostata yra nauja, lyginant su iki įstatymo priėmimo galiojusiu Pramoninio dizaino įstatymu, tačiau ji nėra išgalvota Lietuvos įstatymų leidėjo. Reglamente ir Direktyvoje daroma analogiška išimtis vartojant formuluotę „negalėjo pagrįstai tapti įprastu būdu žinomi Bendrijoje veikiantiems atitinkamos srities specialistų sluoksniams“ (2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamento „Dėl Bendrijos dizainų“ Nr. 6/2002 (toliau – Reglamentas) 7 straipsnio 1 dalis, 1998 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos „Dėl teisinės dizaino apsaugos“ Nr. 98/71/EB (toliau – Direktyva) 6 straipsnio 1 dalis). Palyginti su įstatymo formuluote, ši formuluotė mano nuomone, yra aiškesnė, nes nuoroda daroma į visą „atitinkamos srities specialistų sluoksnį“, o ne į „atitinkamos srities specialistą“. Be to, ir Reglamente, ir Direktyvoje pabrėžiamas žinojimas – „negalėjo pagrįstai tapti įprastu būdu žinomi“ nurodant *žinojimo būdą*, t. y. įprastas, ir įtvirtinant nežinojimo motyvaciją, t. y. pagrįstai. Įstatyme žinojimas praplėstas naudojimo aplinkybe – „netapo žinomas *įprastu būdu naudojant dizainą*“, kuri sukelia neaiškumų, nes iš įstatymo formuluotės darytina išvada, kad žinojimas gali būti pasiektas tik esant visuomenei prieinamų dizainų naudojimui bei apibūdinamas dizaino *naudojimo būdas*, t. y. įprastas. Todėl siekiant išvengti galimų nesusipratimų, siūlyčiau atitinkamai patikslinti įstatymo formuluotę. Reglamente, kuris tiesiogiai taikomas Lietuvoje, jai tapus Europos Sąjungos nare, esant įtvirtintai jau aptartai formuluotei, manytina, kad net ir nepadarius atitinkamų įstatymo patikslinimų neturėtų kilti įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punkto aiškinimo problemų.

Atkreiptinas dėmesys ir į problematiką, susijusią su perėjimu nuo lokalaus naujumo kriterijaus prie pasaulinio naujumo kriterijaus, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, taip pat aptartinas tokio pakeitimo tikslingumas.

Lietuvoje iki 2004 m. balandžio 30 d. buvo nustatytas lokalaus naujumo kriterijus¹, t. y. siekiant teisinės dizaino apsaugos, neturėjo būti tokio paties dizaino, prieinamo visuomenei Lietuvos mastu. Lietuvoje dėl lokalaus naujumo kriterijaus nustatymo dizainas, kuris, pavyzdžiui, buvo publikuotas JAV leidinyje, nepažeisdavo tapataus dizaino naujumo Lietuvoje, jeigu leidinys nebuvo platinamas Lietuvoje ir nepasiekdavo Lietuvos. Taip pat dizainas, eksponuotas parodoje, pavyzdžiui, Vokietijoje, nepažeisdavo tapataus dizaino naujumo Lietuvoje, kol nebūdavo gautas tokio dizaino užsakymas Lietuvoje. Tą patį galima pasakyti ir apie bet kurios užsienio valstybės rinkoje esantį dizainą, jeigu jis nepateko į Lietuvos rinką. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje registruojant dizainą ekspertizė dėl dizaino naujumo nėra ir anksčiau nebūdavo atliekama (įstatymo 19 str. 1 d.). Įregistravus dizainą, tretieji asmenys teisės aktų nustatyta tvarka, remdamiesi įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir motyvuodami tuo, kad dizainas neatitinka naujumo kriterijaus, dizaino registraciją gali ginčyti pareiškdami protestą Valstybinio patentų biuro Apeliaciniam skyriui arba kreipdamiesi su ieškiniu į teismą (įstatymo 23 str. 1 d., 43 str. 1 d.). Valstybėse, kuriose nustatytas pasaulinio naujumo kriterijus, dizainui apsauga suteikiama tuo atveju, jeigu dizainas yra naujas pasauliniu mastu, t. y. nėra tapataus dizaino prieinamo visuomenei nė vienoje valstybėje. Dėl skirtingų naujumo kriterijų – pasaulinio ir lokalaus – įtvirtinimo skirtingose valstybėse galimos situacijos, kai valstybėse, kuriose nustatytas lokalus naujumas, dizainas pripažįstamas nauju ir jam suteikiama teisinė apsauga, nors tuo metu už tos valstybės, kurioje nustatytas lokalus naujumas, ribų tapatus dizainas nėra naujas, ir jeigu dėl jo apsaugos kreiptasi anksčiau, jam taip pat taikoma teisinė apsauga. Taip valstybėse, taikančiose lokalų naujumą, išplečiama dizainų apsauga. Taigi lokalų naujumą pripažįstančiose valstybėse reikalavimai naujumui yra mažiau griežti – jie gali būti susieti su ne tik su teritorija, bet ir su laiku arba išraiškos priemonėmis [18, p. 210]. Nuo 2004 m. balandžio 30 d. Lietuvoje lokalaus naujumo kriterijus pakeis-

¹ Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo 1, 2, 5, 8, 9, 10, 16, 17, 21, 36, 37, 38, 39, 42, 46, 47 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo bei papildymo ir įstatymo papildymo 51¹ straipsniu įstatyme lokalaus naujumo reikalavimas pakeistas pasaulinio naujumo reikalavimu (Žin., 2004, Nr. 73-2538).

tas pasaulinio naujumo kriterijumi. Tai vertintina kaip teigiamas poslinkis Lietuvos įstatymų leidyboje. Kaip argumentą pasaulinio naujumo reikalavimo naudai reiktų paminėti tai, kad išimtinės teisės turi būti suteiktos iš tiesų naujam, pirmą kartą sukurtam dizainui [18, p. 210]. Tiesa, pasirinkus pasaulinio naujumo kriterijų, susiaurėja dizainų, turinčių teisę į teisinę apsaugą, pasirinkimas: naujumo koncepcija yra siaura, o geografinė erdvė, kurioje tikrinamas naujumas, labai plati.

Perėjus nuo lokalaus prie pasaulinio naujumo kriterijaus, gali kilti abejonių, ar tapatus dizainas, pagrįstai įgijęs apsaugą Lietuvoje galiojant lokalaus naujumo kriterijui, išsiplėtus naujumo vertinimo teritorijos riboms ir esant tapačiam užsienio valstybėje anksčiau nei Lietuvoje pagrįstai apsaugą įgijusiam dizainui, negalės būti nuginčytas kaip neatitinkantis pasaulinio naujumo kriterijaus. Mano nuomone, vadovaujantis principu *lex retro non agit* (įstatymas negalioja atgaline data) negalima nuginčyti dizaino registracijos remiantis dizaino ir pasaulinio naujumo kriterijaus neatitikimu, nes negalima taikyti pasaulinio naujumo reikalavimo atgaline data – turi būti taikomi naujumo vertinimo metu galioję reikalavimai dizaino naujumui. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1340/2002 [25] nustatyta, kad civilinius teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai negalioja atgaline data (*lex retro non agit*), t. y. tiems juridiniams faktams ir šių faktų padariniais, kurie atsirado iki teisės aktų įsigaliojimo. Tam, kad būtų pateisinamas civilinės teisės normos galiojimas iki jos priėmimo susiklosčiusiems santykiams reguliuoti, būtina, kad įstatymų leidėjas aiškiai ir nedviprasmiškai pareikštų savo nuostatą šiuo klausimu. Tai galima padaryti tik įstatymo forma [23]. Lietuvos Konstitucinis Teismas konstitucinėje jurisprudencijoje aiškindamas Konstitucijos preambulėje įtvirtintą teisinės valstybės principą taip pat pabrėžė, „jog vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinio saugumo principas. Jis reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisiųjų santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus bei teisėtus lūkesčius. Principo paskirtis – laiduoti asmens pasitikėjimą valstybe“. Vienas iš šio principo aspektų susijęs su reikalavimais teisinio reguliavimo galiojimui. „Pagal šį principą teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų ir normų, būtina *inter alia* laikytis principo *lex retro non agit*, teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir lūkesčių, turi būti užtikrinamas jurisprudencijos tęstinumas“ [24].

Atkreiptinas dėmesys ir į kitą probleminę situaciją, susijusią su perėjimu nuo lokalaus prie pasaulinio naujumo kriterijaus. Tai atvejai, kai dėl apsaugos dizainui suteikimo buvo kreiptasi galiojant lokalaus naujumo kriterijui ir šis kriterijus galiojo nustatant naujumą, o dizaino registracijos paskelbimo momentu jau įsigaliojo pasaulinio naujumo kriterijus. Gali būti mėginimų nuginčyti dizaino registraciją remiantis tuo, kad jis neatitinka jo naujumo kriterijaus. Ši situacija spręstina vadovaujantis jau aptartu *lex retro non agit* principu.

Taip pat aptartina problematika, susijusi su lokaliniu ir pasauliniu naujumu, galinti kilti dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje nuo 2004 m. gegužės 1 d. išplėtus Bendrijos dizaino galiojimą ir naujoje valstybėje narėje Lietuvoje. Nereikia pamiršti, kad perėjimas prie pasaulinio naujumo kriterijaus tiesiogiai susijęs su Lietuvos naryste Europos Sąjungoje, kurioje Bendrijos dizainui taikomas pasaulinio naujumo kriterijus. Galimi atvejai, kai dėl galiojusių skirtingų dizaino naujumo kriterijų iki narystės Europos Sąjungoje ir pasaulinio naujumo kriterijaus nustatymo Lietuvoje du tapatūs dizainai pagrįstai įgijo apsaugą – vienas anksčiau įgijo teisinę apsaugą Bendrijos mastu kaip Bendrijos dizainas, kitas vėliau įgijo nacionalinę teisinę apsaugą Lietuvoje galiojant lokalaus naujumo kriterijui. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Bendrijos dizaino galiojimas automatiškai išsiplėtė ir Lietuvoje. Dėl šios priežasties gali kilti tapataus ankstesnes teises turinčio Bendrijos dizaino, kurio teisės tapo saugomos ir Lietuvoje, ir vėliau pateikto registruoti arba išplėsto į Lietuvą, vadovaujantis Hagos sutarties dėl tarptautinio dizaino registravimo Ženevos aktu dizaino ginčas. Vadovaujantis įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3 punktu, šiuo atveju bus pagrindas nacionalinę dizaino registraciją pripažinti negaliojančia.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, taip pat gali kilti tapataus Bendrijos dizaino ir ankstesnes teises turinčio nacionalinio dizaino, kuris dar nebuvo prieinamas visuomenei, Bendrijos dizaino naujumo tikrinimo metu ginčas. Šį tapačių dizaino savininkų teisių konfliktą išsprendžia 2003 m. balandžio 16 d. Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos,

Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos sutarties dėl Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos stojimo į Europos Sąjungą [6] nuostatos, reglamentuojančios Bendrijos dizainą (II priedo 4 skyriaus Bendrovių teisė, C skirsnio Pramoninės nuosavybės teisės, III poskyrio Bendrijos dizainas 4 punktas), pagal kurias ankstesnės teisės pareiškėjas arba savininkas naujoje valstybėje narėje gali prieštarauti Bendrijos dizaino, kuriam taikomas Reglamento 25 straipsnio 1 dalies d, e ar f punktas, naudojimui toje teritorijoje, kurioje ankstesnė teisė yra apsaugota. „Ankstesnė teisė“ reiškia iki įstojimo sąžiningai įgytą arba prašomą suteikti teisę. Taigi šis galimas tapatių Bendrijos dizaino ir ankstesnes teises turinčio nacionalinio dizaino Lietuvoje savininkų konfliktas sprendinamas naudojantis „prieštaravimo teise“, t. y. nacionalinio dizaino savininkas gali kreiptis į nacionalinį teismą dėl uždraudimo naudoti Bendrijos dizainą, įregistruotą Vidaus rinkos harmonizavimo tarnyboje (angl. OHIM) iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje dienos, Lietuvos Respublikos teritorijoje, jeigu Bendrijos dizainas pažeis pagal įstatymą saugomo Lietuvoje dizaino savininko ankstesnes teises (įstatymo 47 str. 7 d.). Tokia teise galės pasinaudoti tik sąžiningais ketinimais savo teises apsaugoję Lietuvos Respublikoje dizainų savininkai.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, gali kilti ir tapataus Bendrijos dizaino ir įstojimo metu jau prieinamo visuomenei ankstesnes teises turinčio nacionalinio dizaino ginčas. Šiuo atveju būtų pagrindas Bendrijos dizainą pripažinti negaliojančiu pagal Reglamento 25 straipsnio 1 dalies d punktą, nes jis taikomas ne dėl naujos valstybės narės įstojimo.

Lietuvai tapus visateise Europos Sąjungos nare bei suvienodinus naujumo reikalavimus, galimi konfliktai nacionalinio dizaino ir Bendrijos dizaino suteikiamų teisių esant ankstesnes teises turinčiam nacionaliniam dizainui sprendini vadovaujantis Reglamento 25 straipsnio 1 dalies b punktu – jeigu dizainas nėra naujas, ir vadovaujantis Reglamento 25 straipsnio 1 dalies d punktu – jeigu pažeidžiamos ankstesnio tapataus dizaino savininko teisės, o esant ankstesnes teises turinčiam Bendrijos dizainui, galimi konfliktai sprendini vadovaujantis įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 1 punktu – jeigu dizainas nėra naujas, ir vadovaujantis įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3 punktu – jeigu pažeidžiamos ankstesnio tapataus dizaino savininko teisės.

2. Individualios savybės – dizaino teisinės apsaugos sąlyga

Dar viena būtina dizaino teisinės apsaugos sąlyga yra individualių savybių požymis. Pagal įstatymo 6 straipsnį dizainas laikomas turinčiu individualių savybių, jeigu informuotam vartotojui sudarytas bendras dizaino įspūdis skiriasi nuo bet kokio kito dizaino, kuris tapo prieinamas visuomenei iki paraiškos padavimo datos, o kai prašoma prioriteto, – iki prioriteto datos, jam sudaryto bendro įspūdžio.

„Individualių savybių“ sąvoką apibūdina požymis „bendras dizaino įspūdis“. Aptartina problematika, susijusi su šiuo požymiu. Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną „įspūdis“ reiškia „stiprų jausmų ar minčių paveikimą“ [27, p. 222]. Vadinasi, darytina išvada, kad turi būti vertinamas pojūtis, kurį palieka gaminio arba jo dalies vaizdas. Toks individualias savybes apibrėžiantis požymis gali sukelti problemų nagrinėjant bylas praktikoje, nes teisme įspūdžiais remtis sudėtinga, be to, ginčo šalių įspūdžiai gali būti skirtingi.

Individualių savybių turėjimas vertinamas išoriškai, nes dizainas yra gaminio arba jo dalies išorinis vaizdas. Vertinimas, ar dizainas turi individualių savybių, turi būti grindžiamas tuo, ar įspūdis, kurį jis padaro dizainą apžiūrinčiam informuotam vartotojui, aiškiai skiriasi nuo to įspūdžio, kurį jam daro visuomenei prieinamų dizainų visuma, atsižvelgiant į gaminio, kuriame tas dizainas pritaikytas arba realizuotas, pobūdį, ypač į pramonės šaką, kuriai gaminyje priklauso, bei dizainerio laisvės mastą kuriant dizainą. Dizainerio laisvė, kada jis kuria, pasireiškia tuo, kad pasitelkus dizainerio fantaziją, vieno sukurto gaminio išvaizda nuo kito gaminio išvaizdos gali labai skirtis. Tai dizainerio asmeninė kūrybinė raiška, o ne visuomenei prieinamo dizaino kopijavimas. Minėta dizainerio laisvė negali būti matuojama kaip veikimo laisvės nebuvimas iš subjektyviosios pusės, pavyzdžiui, kai asmuo, užsakantis dizainą, reikalauja, kad jame atsispindėtų vienokios arba kitokios savybės; ji turi būti matuojama iš objektyviosios pusės. Tai įvertinus, net ir srityse, kurios yra perpildytos iki tol sukurtų dizainų, arba srityse, kuriose standartizacija daro savo įtaką, t. y. nustato griežtus apribojimus, bus nuspręsta šiek tiek laisvės palikti dizaineriui.

Iki įstatymo priėmimo galiojusiam Pramoninio dizaino įstatyme individualios savybės buvo apibrėžtos per informuoto vartotojo galimybę atskirti vieną dizainą nuo kito dizaino pagal bendrą jo išvaizdą. Taigi buvo taikomas lyginimo metodas lyginant gaminių išorinius vaizdus, o dabar toks lyginimas atliekamas lyginant dizainų paliekamus įspūdžius. Pirmuoju atveju vizualiai apžiūredamas di-

zainus informuotas vartotojas turėjo išskirti savybes, kuriomis vienas dizainas skiriasi nuo kito. Jeigu tokiomis išorinėmis savybėmis, kurios yra esminės, vienas dizainas skyrėsi nuo kito, jis buvo laikomas turinčiu individualių savybių. Antruoju atveju, t. y. dabar, lyginamos ne vizualiai besiskiriančios gaminio arba jo dalies vaizdą sudarančios esminės savybės, bet jų paliekamas įspūdis nemėginant nustatyti dizainų skirtumų. Taigi Pramoninio dizaino įstatyme lyginimas mėgintas daryti orientuojantis į objektyvius kriterijus, t. y. išskiriant ir lyginant esmines gaminio išorinio vaizdo savybes, o dabartiniame įstatyme – į subjektyvius kriterijus, t. y. lyginant skirtingų dizainų paliekamus įspūdžius.

„Individualių savybių“ testas pagrįstas išorinio įspūdžio panašumo koncepcija. Pasirinkus individualių savybių vertinimą, pagrįstą „įspūdžio“ kriterijumi, dizaino esminės savybės turės daugiau įtakos negu savybių skirtumai [19, p. 156]. Toks vertinimas yra daugiau subjektyvus nei objektyvus, nes priklauso nuo dizaino paliekamo įspūdžio, kuris gali būti atskiriems asmenims skirtingas. Parinkus tokį subjektyvų individualias savybes apibrėžiantį požymį kaip „įspūdis“, gali būti susiaurinama dizaino apsaugos įvairovė, nes yra tikimybė, nors ir nedidelė, kad dizainas, besiskiriantis esminėmis savybėmis nuo kito dizaino, nepalikis skirtingo įspūdžio. Galima ir atvirkštinė seka – skirtingą įspūdį gali palikti ir du dizainai, kurie skiriasi tik neesminėmis detalėmis. Manytina, kad dizainų, kurių esminės savybės skiriasi, sudaromas bendras įspūdis informuotam vartotojui dažniausiai neturėtų būti toks pat. Taip pat neesminėmis detalėmis besiskiriantys dizainai informuotam vartotojui neturėtų palikti skirtingo bendro įspūdžio.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad įspūdį turi palikti ne atskiros dizaino dalys, o jo visuma, t. y. reikalingas bendras dizaino paliekamas įspūdis.

Įstatymas individualių savybių buvimo konstatavimo teisę suteikia „informuotam vartotojui“. Ką turėtume laikyti informuotu vartotoju? „Informuoto vartotojo“ sąvoka tam tikra prasme yra fikcija, kuriai suteiktos tam tikros savybės ir kuri kaip nešališkas stebėtojas atlieka dizaino paliekamo įspūdžio vertinimą iš šalies. Informuotą vartotoją galima įvardyti kaip tam tikrą žinių lygį turintį asmenį, tačiau nesantį tikru „dizaino ekspertu“, t. y. nesantį dalyko specialistu, kviečiamu į ekspertizę. Akivaizdu, kad tokiu vartotoju turi būti asmuo, kuris domisi dizainu, naudoja tokį dizainą ir galbūt yra suinteresuotas įsigyti jį rinkoje. Jis gali būti ir galutinis vartotojas, bet ne toks, kuris nesuvokia, kaip atrodo gaminys. Komisijos aiškinamajame memorandume [21] informuotas vartotojas apibūdinamas kaip galutinis vartotojas, bet ne toks, kuris nežino apie gaminio išvaizdą. Pavyzdžiui, kokios nors mašinos detalės, kuri remontuojant gali būti pakeičiama, atveju informuotas vartotojas bus asmuo, kuris remontuos mašiną, t. y. keis šią detalę. Tam tikras žinių lygis arba dizaino supratimas informuotam vartotojui yra reikalingas, tai priklauso nuo dizaino pobūdžio. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad įspūdžio panašumas turi būti vertinamas ne „dizaino eksperto“ lygmeniu [19, p. 156]. Vidaus rinkos harmonizavimo tarnybos specialistų teigimu, informuotas vartotojas yra eilinio vartotojo ir eksperto vidurkis, o kai kurių dizainų atveju informuotu vartotoju galėtų būti prekybininkas mažmeninėje prekyboje [26].

Reglamente ir Direktyvoje įtvirtintos analogiškos nuostatos dėl individualių savybių (Reglamento 6 straipsnis, Direktyvos 5 straipsnis). Atkreiptinas dėmesys, kad individualių savybių reikalavimas taikomas ir registruotam, ir neregistruotam Bendrijos dizainui. Taip pat Reglamentas įtvirtina griežtą individualių savybių testą – neesminių skirtumų buvimas neleidžia paneigti dizaino paliekamo bendro įspūdžio. Be to, gaminys, kuriame realizuotas dizainas, lyginamas su apsaugos siekiančiu dizainu, turi realiai egzistuoti ir būti gaminamas, neužtenka pasakyti, kad „aš esu įsitikinęs, jog mačiau kažką panašaus“ [20, p. 277].

Rusijoje individualių savybių požymis nėra dizaino teisinės apsaugos sąlyga [12].

Išvados

1. Tam, kad dizainas taptų saugomu pramoninės nuosavybės objektu, neužtenka, kad jis atitiktų „dizaino“ sąvokoje išvardytus požymius. Tam, kad dizainas įgytų teisinę apsaugą, jis būtinai turi atitikti nustatytas dizaino teisinės apsaugos sąlygas – naujumą ir individualias savybes.

2. Esminės savybės, lemiančios dizaino naujumą, turi būti susijusios su dizaino esme, t. y. gaminio arba jo dalies išoriniu vaizdu. Esminėmis savybėmis gali būti laikomos savybės, kurios lemia neabejotinai skirtingo nuo egzistuojančių išorinio gaminio vaizdo suformavimą ir visos būtinos tam, kad suformuotų skirtingą gaminio vaizdą. Neesminėmis detalėmis gali būti laikomos tokios detalės, kurios nesudaro gaminio arba jo dalies naujo vaizdo, kurios neišreiškia esmės ir kurios nėra būtinos.

3. Dizaino naujumo paneigimas siejamas su tapataus dizaino prieinamumu visuomenei, o pradėjus taikyti Lietuvoje pasaulinio naujumo kriterijų, dizainas laikomas prieinamu visuomenei, kai jis atskleidžiamas bet kurioje pasaulio valstybėje.

4. Dizaino paviešinimas įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais būdais reiškia ir jo priėmimą visuomenei, bet nereikalauja nustatyti *konkrečių* asmenų, susipažinusių su paviešintu dizainu.

5. Diskutuotina įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintos išimties, kada dizainas, kurio apsaugos prašoma, nelaikomas priėmamu visuomenei, formuluotė. Siūlytina požymį „atitinkamos srities specialistas“ keisti „atitinkamos srities specialistų sluoksniu“ arba bent jau taip traktuoti. Taip pat formuluotėje turi būti pabrėžiamas žinojimas ir atsisakoma klaidinančios naudojimo aplinkybės – „įprastu būdu naudojant dizainą“.

6. Su dizaino lokalaus naujumo kriterijaus pakeitimu pasaulinio naujumo kriterijumi susijusi problematika sprendina vadovaujantis principu *lex retro non agit* (įstatymas atgaline data negalioja), t. y. negalima taikyti naujai nustatyto pasaulinio naujumo kriterijaus atgaline data – turi būti taikomi naujumo vertinimo metu dizaino naujumui galioję reikalavimai. Dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje išplėsto Bendrijos dizaino galiojimo Lietuvos Respublikoje galimas tapačių Bendrijos dizaino ir nacionalinio dizaino savininkų konfliktas sprendinamas naudojantis „prieštaravimo teise“, įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3 punkto ir Reglamento 25 straipsnio 1 dalies d punkto nuostatomis.

7. Individualių savybių požymis pagrįstas bendro dizaino įspūdžio kriterijumi. Dažniausiai dizainų, kurių esminės savybės skiriasi, sudaromas bendras įspūdis informuotam vartotojui neturėtų būti analogiškas.

8. „Informuotą vartotoją“ galima vertinti kaip tam tikrą žinių lygį turintį asmenį, tačiau nesantį tikru „dizaino ekspertu“, t. y. nesantį dalyko specialistu, kviečiamu į ekspertizę. „Informuoto vartotojo“ sąvoka tam tikra prasme yra fikcija, kuriai suteikiamos tam tikros savybės ir kuri kaip nešališkas stebėtojas atlieka dizaino paliekamo įspūdžio vertinimą iš šalies.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos pramoninio dizaino įstatymas. Žin. 1995. Nr. 61–1531.
2. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas. Žin. 2002. Nr. 112–4980.
3. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo 1, 2, 5, 8, 9, 10, 16, 17, 21, 36, 37, 38, 39, 42, 46, 47 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo bei papildymo ir įstatymo papildymo 51¹ straipsniu įstatymas, Žin. 2004. Nr. 73–2538.
4. Dizaino registravimo taisyklės, DR/01/2002 // Žin. 2003. Nr. 31–1306.
5. Sutartis „Dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba“ (TRIPS sutartis), Žin. 2001. Nr. 46–1619.
6. 2003 m. balandžio 16 d. Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos sutartis dėl Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos stojimo į Europos Sąjungą; Žin. 2004. Nr. 1.
7. 2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentas „Dėl Bendrijos dizainų“ Nr. 6/2002, OJ 2002 L 3.
8. 1998 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl teisinės dizaino apsaugos“ Nr. 98/71/EB, OJ 1998 L 298/28.
9. Industrial design protection act, 1997–11–18, RT I 1997, 87, 1466; amended RT I 1998, 108/109, 1783 // Industrial property law in the Republic of Estonia, Tallin, 2000.
10. The Designs Act No. 1259, 2000–12–20 // http://www.dkpto.dk/ipr/law/designs_act.htm
11. Registered Designs act No. 221 with amendments // <http://www.prh.fi/en/mallioikeudet/lainsaadantoa/mallioikeuslaki.html>
12. Patentnyj zakon Rosijskoj Federaciji No. 3517–1 // Vedomosti sjezda narodnyx deputatov Rosijskoj federaciji i Verhovnogo Soveta Rosijskoj federaciji. 1992–10–23. No 42 // <http://www.fips.ru/npdoc/law/patlaw00.htm>
13. Kučinskas L. Pravo i dizain. – Vilnius: Mintis, 1987.
14. Kazačkova G. A., Minaev A. A. Opredelenije soderžanije kriteriev patentosposobnosti pri zaštite hudožestvennogo konstruktorskogo rešenija na promyšlennyj obrazec. – Moskva, 1993.
15. Kaliatin V. O. Intelektualnaja sobstvenost (Isklučitelnyje prava). – Moskva: Norma, 2000.
16. Dozorcev V. A. O poniatii prioriteta // Voprosy izobretatelstva. 1981. No. 10.
17. Čistiakov R. P. Prioritet izobretenij v izobretatel'skom prave // Voprosy izobretatelstva. 1974. No. 4.
18. Blinnikov V. I., Dubrovskaja V. V., Sergievskij V. V. Patent: ot ideji do pribyli. – Moskva: Mir, 2002.
19. Prime T. European Intellectual property law. – Ashgate, Dartmouth, Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: European business law library, 2000.
20. Felhner Ch. Industrial design law. – London: Sweet&Maxwell, 1995.

21. **Green** paper on the Legal Protection of industrial Designs, III/F/5131/91–EN.
22. **2003 m. rugsėjo 10 d.** nutartis civ. byloje Nr. 3K–3–781/2003; 2003 m. balandžio 14 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K–3–482/2003; 2003 m. kovo 26 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K–3–374/2003.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 3 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K–3–108/99 AB „Turto bankas“ prieš S. Kviklys // Teismų praktika. Nr. 12.
24. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. liepos 12 d. nutarimas. Žin. 2001. Nr. 62–2276.
25. <http://www.lat.litlex.lt>
26. <http://www.ladas.com/patents/patentpractice/eudesignsregulation/eudesi05.html>
27. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

The Novelty and the Individual Character are the Conditions of Legal Protection

*Doctoral Candidate Irida Žibūdienė
Mykolas Romeris University*

Keywords: *the novelty, the individual character, availability for public.*

SUMMARY

The substantial features, which influence the granting design as new, must be connected with the essence of design – the appearance of product or its part. As substantial features can be granted features, that influence the shaping of doubtless different appearance of product or its part. They all must be obligatory for shaping the new appearance of product or its part. As inessential details can be granted details that do not influence the new appearance of product or its part and details that are not obligatory and do not express the essence.

It is not obligatory to identify the concrete persons that are acquainted with the design available for public.

It is suggested to replace the concept of „specialist of certain sphere“ to concept of „layer of specialists of certain sphere“ or at least to have in mind such meaning by applying Law on designs. It is suggested to emphasize the knowing and to refuse the deceptive consideration of usage in the 8 article 2 part 1 point of Law on Designs.

*The problems influenced by the change of local novelty criteria to the world wide novelty criteria are solved with help of principle *lex retro non agit*. The requirement of novelty which is valid at the moment of assessing the novelty should be applied.*

The condition of individual feature is based on the outside impression of design. But it should be stressed that designs that differ in substantial features should leave for the informed consumer the different impression usually.

